

1955 - Cesta N. Chruščova N. Bulganina do Barmy, Afghánistánu a Indie

- úmrtí Stalina 1953 = konec období monolitické jednoty SSSR
- základní cíle politiky neměnné: ekonomicky, vojensky a politicky posilovat SSSR a jeho mezinárodní postavení, konsolidace satelitních států, minimalizace bezpečnostních hrozeb
- nyní zejména pronikat do zemí Třetího světa
- od poloviny 50. let SSSR snahy posílit svou globální pozici upevňováním vztahů s rozvojovými zeměmi, zejména s těmi, které stály mimo existující mocenské bloky
- N. S. Chruščov navázal na teoretická východiska Vladimíra Iljiče Lenina, že koloniální národy jsou de facto spojenci proletariátu a jednal i s hnutími, které Stalin odmítal s tím, že je vedou „buržoazní nacionalisté“
- dle Ždanova byli předáci nových států označováni za „lokaje imperialismu“

- SSSR v počínání výhody: politika protikoloniální a protizápadní, rychlý hospodářský rozvoj SSSR–během jedné generace vojensko-průmyslovou mocností. Neměl koloniální minulost, snaha USA zobrazit komunistický režim jako despotický a brutální měla mizivý dopad
- nová sovětská teorie hlásá, že antikoloniální vlády rozvojových zemí mohou být spojenci komunistických států a že spolupráce s nimi už není prohřeškem proti pravé víře
- počátek roku 1955 SSSR rozvinul diplomatickou ofenzívu
- podporoval konferenci asijských zemí v Bandungu (18.-24. 4.), na které zástupci 29 asijských a afrických států přijali principy mírového soužití

- na sklonku roku 1955 N. S. Chruščov a N. Bulganin podnikli měsíční cestu do Indie, Barmy a Afghánistánu
- Navázání přátelských vztahů s indickým předsedou vlády Džaváharlálém Néhrúem
- V navštívených zemích projekty zdůrazňující význam pomoci SSSR v ekonomickém rozvoji zemí Třetího světa

- do konce roku 1956 SSSR uzavřel dohody o ekonomické a vojenské spolupráci se 14 státy Asie a Středního východu. Nejvýznamnějšího úspěchu dosáhl v tehdy nejmocnější arabské zemi – v Egyptě
- zde od 1952 u moci Muhamad Nagíb a Gámal Násir, stoupenci arabského nacionalismu usilující dosáhnout nezávislosti své země a odstranění britského koloniálního panství v Egyptě a perspektivně i na celém Středním východě

- ačkoli jde formálně o „kapitalistické“ země, je nezbytné jim poskytnout pro strategické dodávky velkých průmyslových podniků také československé úvěry
- podíl na industrializaci Indie přivádí do země stovky československých expertů
- Československo-egyptská smlouva o obchodní výměně včetně dodávek zbraní a zbraňových systémů Násirově Egyptu (14. září 1955)
- obdoba i v jižní a jihovýchodní Asii, zájem o československé zbraně Afghánci a barmská vláda

Suezská krize na pozadí blokového soupeření

- viz. referát kolegyně Michaela Kastlová

Nóta vlády SSSR vládám USA, GB a FR o berlínské otázce z listopadu 1958

- Bundestag (parlament SRN) přijal 2. července 1958 všestrannou deklaraci po schůzce pracovních skupin čtyř velmocí, t.j. USA, SSSR, Velké Británie a Francie, aby připravily společné návrhy na řešení německé otázky
- Rezoluce založena na myšlence učiněné rakouským federálním kancléřem dr. Raabem, který oznámil na tiskové konferenci 25. dubna 1958, že navrhl velvyslancům USA a SSSR vytvoření čtyřmocenské komise pověřené zkoumáním podmínek celoněmeckých voleb a sestavení návrhu volebního zákona
- Vláda NDR vydala 5. září deklaraci, nóty Velké Británii, Francii, USA, SSSR a vládě SRN navrhuující vytvoření komise čtyř velmocí, která by začala pracovat na podmínkách mírové smlouvy s Německem, zřízení druhé komise Spolkovou republikou Německem a Německou demokratickou republikou, která by byla pověřena vypracováním společného německého stanoviska k této otázce.

- Bundestag a mnoho členů vlády SRN přijalo rezoluci, ve které:
 - 1) protestovali proti pokračující perzekuci lidí NDR
 - 2) protestovali proti odmítnutí vlády NDR dovolit volný pohyb přes hranice mezi zónami
 - 3) zaručovali východoněmeckým uprchlíkům integraci do života SRN
 - 4) prohlašovali, že SRN bude nadále garantem německé demokracie a německého práva na sjednocení
 - 5) vyzývali k vytvoření čtyřmocenského výboru o německé otázce
- Dr. Adenauer vyjádřil ve vysílání 2. října, že vláda SRN se pokusí najít řešení německé otázky prostřednictvím diplomatického vyjednávání se SSSR

- N. S. Chruščov vyjádřil 10. listopadu zájem SSSR přenést kontrolu východního Berlína na vládu NDR a vyzval USA, Francii a Velkou Británii, aby "zformovaly své vlastní vztahy s NDR a uzavřely s NDR smlouvu, jestliže mají zájem na jistých otázkách vztahujících se k Berlínu,,
- Chruščovovo prohlášení z 10. listopadu potvrdilo dřívější prohlášení Ulbrichta z 27. října, ve kterém Ulbricht říká:"Celý Berlín leží na teritoriu NDR. Celý Berlín patří k území pod suverenitou NDR. Pravomoc západních okupačních sil nemá již dlouho žádný legální základ v Berlíně"
- Ministr zahraničí NDR prohlásil 30. října, že současný systém garantovaného spojení pro západní mocnosti mezi SRN a západním Berlínem záleží na "dočasné a vyjímečné dohodě"

- Dulles 24. listopadu řekl, že jakýkoliv ruský pokus přinutit západní spojence, aby odešli z Berlína, by "se setkal s jednotou a rozhodností"
- Hlavní sovětský návrh: západní Berlín by se stal demilitarizovaným neutrálním svobodným městem s britským, francouzským, sovětským, americkým a možným OSN garantovaným statusem
- Separátní smlouvou by NDR garantovala spojení mezi západním Berlínem a okolním světem na oplátku za záruku západního Berlína netolerovat "podvratnou činnost proti NDR". Kdyby do šesti měsíců (t.j. do 27. května 1959) nebyla uzavřena žádná smlouva o tomto návrhu mezi SSSR a západními mocnostmi, sovětská vláda by uskutečnila své plány v separátní smlouvě s NDR, která by pak mohla vykonávat plnou suverenitu na zemi, vodě a vzduchu na přístupech do západního Berlína
- Na tiskové konferenci v Moskvě 27. listopadu Chruščov popřel, že pod šesti měsíční periodou v sovětské nótě se má rozumět "ultimátum". Dodal nicméně, že západní odmítnutí souhlasit se sovětským návrhem "nás nezastaví v uskutečnění našich plánů "v době, kdy nebude "jiného východiska".

- Ministři zahraničí Velké Británie, USA, Francie a SRN vydali společné komuniké 14. prosince 1958 v Paříži, kde navštívili zasedání Severoatlantické rady, po vyslyšení prohlášení W. Brandta. Komuniké:
 - 1) potvrzovalo odhodlanost americké, britské a francouzské vlády "udržovat pozici a svá práva v Berlíně, včetně práva svobodného přístupu,,
 - 2) prohlásilo, že nepovažují za přijatelné jednostranné vypovězení Sovětským svazem svých povinností k vládám Francie, Velké Británie a USA ve vztahu k jejich přítomnosti v Berlíně a svobodě přístupu do tohoto města nebo nahrazení sovětské vlády německými úřady v sovětské zóně, co se týká jejich práv
 - 3) konstatovalo, že tři západní vlády odpovědí na sovětské nóty po konzultaci se svými spojenci "během následujícího zasedání Atlantické rady"
- Britská, americká a francouzská odpověď na sovětské nóty z 27. listopadu 1958 předána v Moskvě 31. prosince po schválení Severoatlantickou radou

- Všechny tři odpovědi odmítaly ve stejném znění sovětský návrh na status "svobodného města" pro západní Berlín, potvrzovaly práva západních mocností na svobodný přístup do západního Berlína vyplývající z existence čtyřmocenské dohody, odmítaly akceptovat nahrazení sovětských úřadů východoněmeckými úřady. Ve stejné době vyjádřily západní mocnosti ochotu jednat se sovětskou vládou o širších aspektech německého problému, jako je spojení a evropská bezpečnost.
- Odpověď vlády SRN na sovětskou nótu byla doručena 5. ledna 1959 v Moskvě. Tak jako západní nóty, odmítla status "svobodného města" pro západní Berlín a odmítla právo Sovětského svazu změnit existující status města jednostrannou akcí.

Nóta vlády SSSR na uzavření mírové smlouvy s Německem z ledna 1959

- Willy Brandt začal 4. února 1959 čtyřtýdenní světovou cestu, během níž navštívil USA, Kanadu, Japonsko a Indii za účelem "získání nových přátel pro Berlín" a informovat tolik lidí kolik bude možné o situaci ve městě
- V nótě sovětské vládě z ledna 1959 (odpověď na sovětskou nótu z 27. listopadu 1958) NDR oznámila svoji ochotu "uznat status demilitarizovaného svobodného neutrálního města pro západní Berlín" a svoji ochotu "přijmout vhodné záruky společně s dalšími zeměmi".

- Ve zprávě z 21. ledna východoněmeckému Volkskammeru (parlamentu NDR) Walter Ulbricht (první místopředseda vlády NDR a první tajemník Jednotné socialistické strany Německa) řekl, že NDR pohlíží na současné hranice jako na "konečné a neměnné". Uvedl, že dřívější německé "mírové hranice" byly ztraceny jako výsledek "Hitlerova dobrodružství", a že současné hranice existují 14 let a že jak Velká Británie, tak USA pomohly v ustálení poválečných hranic a souhlasily se znovuosídlením lidí z bývalých východních provincií.
- Agentura TASS mezitím vydala 11. prosince 1958 prohlášení "4 000 slov" jménem sovětské vlády, znovu opakující, že SSSR nebude souhlasit s rozhovory o německém sjednocení "bez Němců a za jejich zády", ale ve stejnou dobu prohlašující, že "Sovětský svaz odmítne diskutovat o uzavření mírové smlouvy, která ve svém úmyslu, spadá do kompetence čtyř velmocí"

- 10. ledna 1959 sovětská vláda zaslala nóty USA, Velké Británii, Francii, dalším zemím, které byly ve válce s Německem v letech 1939-1945 a vládám NDR a SRN, navrhuující konání mírové konference do dvou měsíců, buď v Praze nebo ve Varšavě, s účelem sestavit německou mírovou smlouvu. Sovětský návrh mírové smlouvy s Německem byl těmto zemím zaslán.
- Ve stejně znějících nótách třem západním mocnostem sovětská vláda prohlásila, že se snaží řešit Berlínskou otázku "jednáními se státy, jež se to týká", prohlašovala, že její návrh na demilitarizované neutrální svobodné město "nepoškozují prestiž, nezasahuje do bezpečnostních zájmů žádného státu, ani neposkytuje někomu jednostranné výhody", a říkala, že SSSR "si přeje vzít v úvahu návrhy na řešení této otázky předložené ostatními mocnostmi za předpokladu, že povedou k ukončení okupačního režimu v Berlínu a upevnění míru v Evropě".
- Bylo navrženo, že smlouva by měla být uzavřena mezi 29 spojeneckými a přidruženými mocnostmi na jedné straně a Německem na druhé (Německo by bylo představováno NDR a SRN, nebo v případě ustavení německé konfederace, německou konfederací, NDR a SRN).

- Tři západní mocnosti a SRN odpověděly 16. února na sovětské nóty z 10. ledna. Odpovědi západních mocností byly nejdříve schváleny Severoatlantickou radou. Zatímco si západní mocnosti uchovávaly svoje stanoviska pokud se týče práv v Berlíně, britská, francouzská a americká vláda navrhly čtyřmocenskou konferenci ministrů zahraničí k projednání "problému Německa ve všech jeho aspektech a důsledcích" a navrhla, že "němečtí poradci" (t.j. zástupci jak SRN, tak i NDR) by měly být pozváni, aby se podíleli na takové konferenci
- Americká, francouzská a západoněmecká odpověď byly podobné britské. Vláda SRN navíc zdůrazňovala, že trvalý mír může být uchován pouze, pokud uspořádání německé otázky "respektuje mezinárodní právo a národní zájmy lidí, jež se to dotýká, včetně německého lidu"

- Ve své řeči v Tule Chruščov obvinil "jistě příliš bojovné západní vůdce" z hrozby, že "si vynutí silou zbraní svůj přístup do západního Berlína", jestliže SSSR předá kontrolní funkce ve východnímu Německu NDR. Po hrozbě, že takový pokus by mohl vést k "horké válce", a říká, že sovětské oddíly nejsou dislokovány ve východním Německu, aby "hrály kuželky", Chruščov prohlásil, že "mezinárodní problémy nemohou být dnes řešeny silou zbraní" a opět volal po mírové smlouvě s Německem.
- Požádán na tiskové konferenci 18. února, aby okomentoval řeč Chruščova v Tule, prezident Eisenhower řekl, že sovětský premiér udal věcem špatný směr. Západní mocnosti nikdy neřekly, že "si prostřílí cestu do Berlína", co řekly, bylo, že zamýšlejí uskutečnit svoji odpovědnost k lidu západního Berlína. Jestliže jakýkoliv pokus bude učiněn zabránit tomu, "bude tu někdo jiný, kdo použije sílu", ale ne západní mocnosti.
- Na své další tiskové konferenci 25. února prezident Eisenhower řekl, že západní mocnosti "neustoupí ani o palec" ze svých práv být v západním Berlíně a práv přístupu do města, dodal, že "nemůže jednat o tomto jednotlivém bodě práva a zadržení odpovědnosti".

- V dalších nótách britské, francouzské a americké vlády, Sovětský svaz navrhl konferenci na nejvyšší úrovni hlav vlád, která by začala na konci dubna, buď v Ženevě nebo ve Vídni
- sovětská vláda vyjádřila svoji vůli souhlasit s konferencí ministrů zahraničí, jak bylo navrženo v nótách západních mocností 16. února, než začne konference na nejvyšší úrovni, navrhla také, že Polsko a Československo by měly být pozvány, aby se zúčastnily na schůzce ministrů zahraničí
- V té části nóty týkající se berlínské otázky, sovětská vláda řekla, že účast OSN garantuje status demilitarizovaného neutrálního svobodného města pro západní Berlín, sovětská vláda je "připravena projednat otázku záruk s ostatními zainteresovanými státy, aby se dosáhlo všestranně akceptovatelné dohody".

- Na své tiskové konferenci 4. března prezident Eisenhower souhlasil s tím, že poslední sovětská nóta má "pozitivní stránku" a řekl, že to naznačuje zmenšení "nesmlouvavosti" ruského stanoviska.

Zdroje:

- <http://klempera.tripod.com/2bekrize.htm>